

STORLOMMEN I LINDESBERGS KN

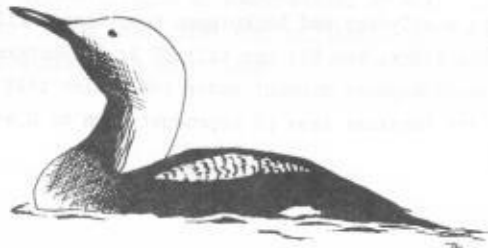
MATS ANDERSSON

INLEDNING

Storlommen är i likhet med övriga lommar helt anpassad till ett liv i vatten. Den långa strömlinjeformade kroppen med benen placerade långt bak betyder utomordentlig skicklighet att röra sig och dyka i vatten. Den extrema anpassningen medför emellertid svårigheter att förflytta sig på land. Boet läggs därför så nära vattenytan som möjligt, så att lommen måste hasa sig till och från vattnet en kort sträcka.

Storlommens föda består huvudsakligen av fisk. Utseendet och det ändamålsenliga uppträdandet har medfört att storlommen är en mycket effektiv fiskare. Lommens teknik är att dyka och förfölja fisken under vattnet. En storlom kan utan svårighet dyka ända ner till 20 meters djup och den kan vara under vattenytan upp till två minuter.

I Sverige häckar storlommen i större klara och näringsfattiga sjöar i så gott som hela landet. Antalet svenska par har beräknats vara mellan 4000 och 7000 (Nilsson & Pettersson 1978). Våra nordligaste storlommar flyttar till Svarta havet och Östra Medelhavet, där de övervintrar tillsammans med sibiriska fåglar. De sydsvenska storlommarna uppehåller sig däremot i Nordvästeuropa under

vintern tillsammans med norska lommar (Alerstam 1982).

Eftersom storlommen till största delen lever av fisk under häckningstiden kan den pågående försurningen av våra sjöar vara ett hot mot artens framtida existens. Näringsstillgången minskar i takt med utarmningen av fiskfaunan. Dessutom kan försurningen medföra att vissa metaller, som annars är kemiskt bundna, kommer i omlopp i näringskedjorna och ger upphov till störningar i fortplantningsmekanismen hos lommar.

Emellertid förbättras sikten i försurade vatten på grund av utfällning av humusämnen. Detta gör att en dykande fågel som storlommen lättare kan se fisken, under förutsättning dock att det finns någon fisk kvar i sjön.

Ytterligare ett stort hot mot storlommens ungrproduktion är den mänskliga störning i form av diverse fritidsutnyttjande av sjöarna. Storlommen är särskilt känslig för störning och boet lämnas på långt håll när t. ex en båt närmar sig. Ett övergivet lombo är då mycket utsatt för plundring av predatorer.

I sjön Sottern i Närke har effekterna av friluftslivets störning på häckande storlommar studerats (Pettersson 1985). Resultat från den studien visade på ett samband mellan mänsklig störning och låg häckningsframgång. Det fanns också ett statistiskt samband mellan regniga majmånader och hög reproduktion för storlommen i sjön. Det betydde även att ju fler klara dagar i maj desto sämre häckningsframgång. Vädrrets samband med antal kläckta ungar förklarades alltså med att högre aktivitet från friluftslivet råder under solliga och regnfattiga majmånader.

Tiden hur länge ett lombo kunde ligga övergivet innan det plundrades varierade stort i Sottern. Flera bon klarade timplånga störningar medan andra snabbt rövades av kråkor. Storlommen är dock aggressiv vid boet och kan driva bort exempelvis kråkor och till och med mink. Från Sörmsögen i Lindesbergs kommun finns omvittnat hur en storlom anfaller och dödar en unge av kanadagås (Ramberg 1986).

Att storlommen ofta misslyckas med häckningen kompenseras till viss del av att arten uppnår hög ålder, kan bli upp till 30 år. I Sottern har dock reproduktionen för storlomsparen minskat under 1980-talet till 0,24 flygga ungar per par och ett beräknat krav på reproduktionen är 0,4-0,5 ungar/par (Pettersson 1989).

FÖREKOMSTEN I LINDESBERGS KOMMUN 1987-1989

Material och metod

Uppgifterna om storlommens förekomst i Lindesbergs kommun har främst hämtats från den sjöinventering som Frövi Fågelklubb genomförde åren 1987-1989. Sjöinventeringen utfördes under 1987 och 1988 och slutfördes 1989. Sammanlagt besöktes 261 sjöar och målsättningen var att de skulle besökas under tre perioder. Besöksperioderna var 1. (15.5-15.6), 2. (16.6-15.7) och 3. (16.7-15.8). För de största sjöarna gällde dock att tre besök inte var tillräckligt för att betrakta dessa som färdiginventerade och upp till åtta besök gjordes i de sjöarna.

Vid inventeringstillfället avspanades hela sjön från en eller flera utsiktspunkter, eller avspanades sjön från stränderna så att ingen del undgick bevakning. De större sjöarna och sjöar med rik växtlighet och/eller där krävde taxering från båt eller kanot, vilket också var fallet i flera sjöar (t. ex Råsvallen, Väringen, Sörmsögen och Usken).

Inventeringsmetoden för storlommen var räkning av par kompletterad med observation av unghullar eller bon. Vid utvärderingen av antal par har krävts att par setts under perioderna 1 och 2. Det är möjligt att metoden medfört en underskattning av beståndet och i så fall är antalet par ett minimum. Så har t. ex observationer av ensamma fåglar inte bedömts vara häckning. Det finns därför i materialet ett flertal sjöar där ensamma lommar har observerats i lämpliga miljöer, under häckningstid, utan att dessa registrerades som ett häckande par.

Det finns således vissa brister i inventeringsmetoden och hade uppgiften gällt att enbart inventera storlom skulle troligen annan metod använts, vilket kanske inneburit fler konstaterade par. Åndock bedöms effektiviteten i denna inventering som hög. Faktum är att vi aldrig tidigare haft rapporter eller kännedom om så många storlomspar i kommunen som efter sjöinventeringen.

Resultatet från sjöinventeringen är sammanställt av Mats Andersson och Jan-Erik Malmstigen och finns publicerat som publikation av Länsstyrelsen i Örebro län, Miljövårdsenheten under 1990.

Resultat

Totalt fanns 58 häckande par i 39 sjöar. Samtliga par med ett undantag häckade i oligotrofa klarvattensjöar. Ett par häckade i en dystrof brunfärgad sjö. Storlommen häckade i en tredjedel av kommunens samtliga oligotrofa sjöar. Samtliga häckningslokaler redovisas i fig 1. och tabell 1.

Talrikast häckade storlommen i sjön Glien med sina 6 par. I Oppåsen häckade 4 par och i Norrmogen 3 par. Två par häckade i ytterligare nio sjöar (Aspen, Björken, Lilla Korslängen, Långvattnet, Rösjön, Stora Klotensjön, Sörmogen, Usken samt Vedevågssjön).

Storleken på häckningssjöarna var enligt följande:

Storlek (ha)	
<10	>100
6	14
19	Summa: 39 sjöar

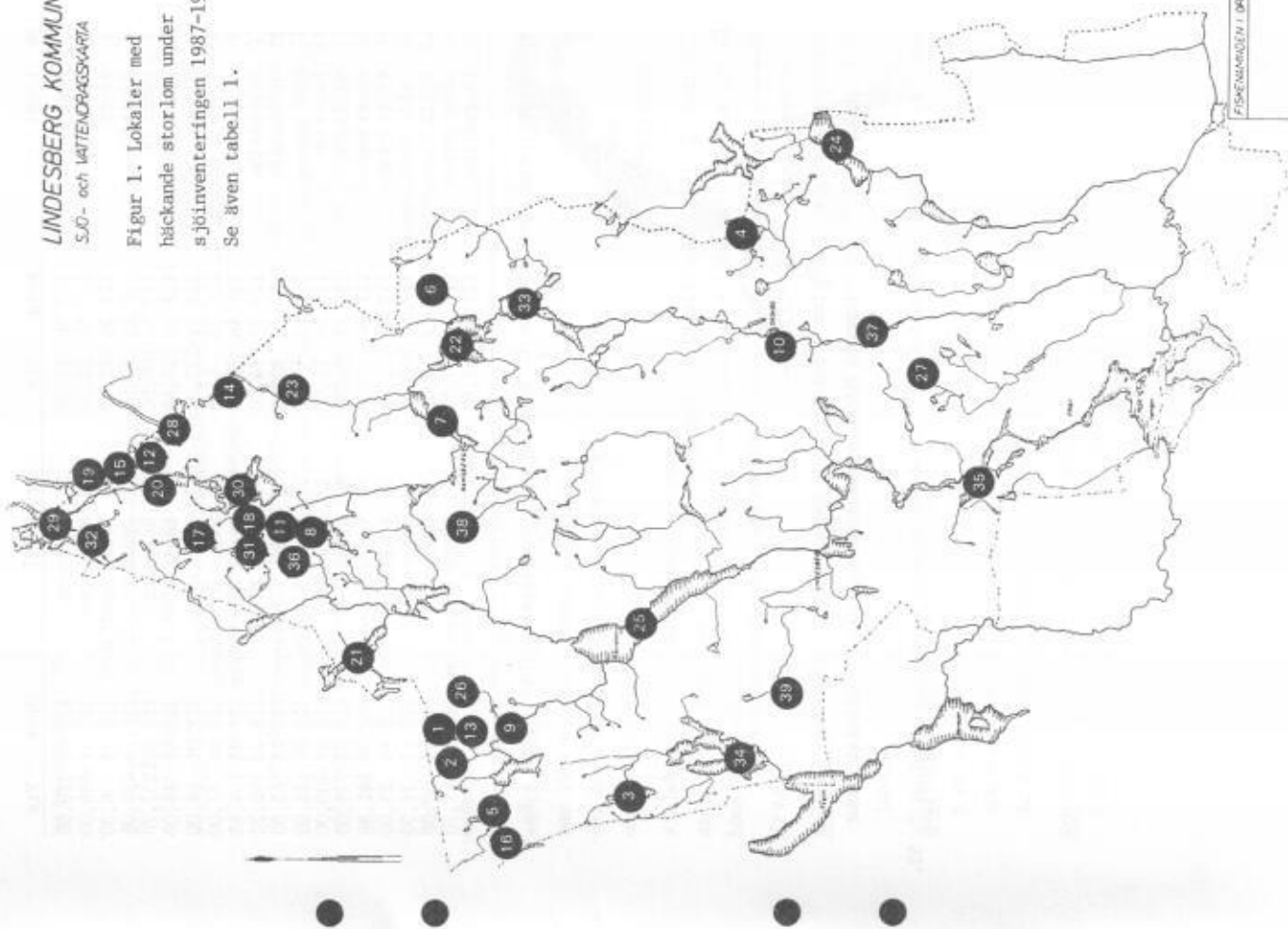
De sjöar som hyste två par eller fler var nästan alla över 100 hektar. Undantaget var Rösjön (46 ha, 2 par) och Björken (81 ha, 2 par). Gemen- samt för sjöarna som hade fler än ett storlomspar var även att de var belägna i skogsbygd utan bebyggelse eller så fanns öar i större utsträckning.

I kommunens största sjö, Råsvälen, fanns endast ett par. Storlommen har i Råsvälen svårt att finna lugna häckningsplatser, mycket beroende på avsaknaden av lämpliga öar och lommarna är då hänvisade till uddar där ofta bebyggelse finns vilket medför störning. Däremot utnyttjas sjön av fiskande storlommor. Liknande problem med fritidsbebyggelse har storlommen i Väringen som trots stor rikedom på till synes lämpliga häckningsöar saknar häckande storlommor. I äldre tider var den däremot vanligare i Väringen med häckningsfynd från t ex Vagnhäll under 1940-talet (Eklöv 1987).

Storlomspopulationen i Lindsbergs kommun är i stort koncentrerad till de norra och nordvästra delarna. Dessa områden är relativt ostörda med få bebyggelse vid sjöarna vilket är positivt för storlommarna. I Klotenområdet finns en tät storlomsstam trots att ett flitigt fritidsfiske bedrivs i området. Fisket är dock mest koncentrerat till de mindre tjörnarna. Då är störningen troligen större från kanotister, som ofta finns i framför allt sjösystemet Långvattnet - Stora Korslängen. Detta vattensystem byser troligen endast en bråkdel av det optimala antal par som skulle kunna finnas.

LINDESBERG KOMMUN SJO- och VATTENRAGSKVARTIA

Figur 1. Lokaler med häckande storlom under sjöinventeringen 1987-1989. Se även tabell 1.

Tabell 1. Lokaler med häckande storlom under sjöinventeringen 1987-1989.

Nr	Lokal	Ruta	Yta	Nr	Lokal	Ruta	Yta
1	Acksjön	11F 5b	15,00	21	Norrsjön	11F 6c	318,00
2	Andsjön	11F 5b	22,20	22	Norrmogen	11F 5f	496,00
3	Aspen	11F 3a	162,20	23	Nedre Sandtjärn	11F 7f	6,30
4	Björkén	11F 2g	81,00	24	Oppåsen	11F 1h	430,00
5	Dammsjön	11F 5a	109,00	25	Råsvalen	11F 3c	1237,70
6	Dammsjön	11F 5g	25,60	26	Rösjön	11F 5b	46,00
7	Glien	11F 5e	222,30	27	Skillingen	11F 0f	64,00
8	Gryssjö småjärnar	11F 7d	1,50	28	Stora Djurlången	11F 8e	77,00
9	Gräntjärnen	11F 4b	9,50	29	Stora Korslången	11F 9d	164,40
10	Grönbosjön	11F 2f	74,00	30	Stora Kloten	11F 7d	498,20
11	Gränkaveln	11F 7d	12,20	31	Stora Snasnaren	11F 7d	63,00
12	Hemtjärnen	11F 8e	5,00	32	Stora Sörsjön	11F 9d	25,00
13	Hällsjön	11F 5b	15,00	33	Sörmogen	11F 4f	403,00
14	Hällsjön	11F 7f	26,00	34	Usken	11F 2b	735,00
15	Kroktjärnen	11F 8e	5,00	35	Vedevågssjön	10F 9e	141,80
16	Kroktjärnen	11F 4a	14,80	36	Vreken	11F 7d	25,00
17	Lilla Korslången	11F 8d	162,50	37	Åbågen	11F 1f	31,50
18	Lilla Snasnaren	11F 7d	10,00	38	Ösaren	11F 5d	69,00
19	Långtjärnen	11F 9e	7,50	39	Södra Brunnsjön	11F 1b	41,70
20	Långvattnet	11F 8e	188,80				

Arm. Nummer återfinns i figur 1. Rutan avser ekonomiska kartblad, ytan i ha.

LITTERATUR:

- Alerstam, T. 1982. Fågelflyttning. Uppsala.
- Eklöv, A. 1987. Vagnhäll - Ungdomsminnen. Pandion 3: 81-82.
- Nilsson, S.G. & Pettersson, Å. 1978. Det svenska lombeståndets storlek. Vår Fågelvärld 37: 251-253.
- Pettersson, Å. 1985. Storlom i Sottern. SNV Rapport 3011.
- Pettersson, Å. 1989. Storlommens häckningsbiologi i Sottern. Fåglar i Närke 12: 6-19.
- Ramberg, P-M. 1986. Storlom anfaller och dödar unge av kanadagås. Pandion 2: 52.